

- Чапайкина Н. Е. Семантический анализ текстов. Основные положения / Н. Е. Чапайкина // Молодой ученый. – 2012. – № 5. – С. 112-115.
- Что такое семантика и зачем нужен семантический анализ текста? – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://mastersloga.ru/chto-takoe-semantic/>
- Шелманов А. О. Исследование методов автоматического анализа текстов и разработка интегрированной системы семантико-синтаксического анализа. Дисс. кан.н. / А. О. Шелманов. – М., 2015. – 210 с.
- Bilotti M. W., Ogilvie P., Callan J., Nyberg, E. Structured retrieval for question answering. In Proceedings of SIGIR / M. W. Bilotti, P. Ogilvie, J. Callan, E Nyberg. – NY, 2007. – 131 p.
- Dipanjan Das. Semi-supervised and latent-variable models of natural language semantics : PhD thesis. – CarnegieMellon University, Pittsburgh, Pennsylvania, USA, 2012. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.dipanjandas.com/files/thesis.pdf>
- Foltz P. W. Latent Semantic Analysis for Text-Based Research. Behavior Research Methods, Instruments and Computers / Foltz P. – 28 (2), 2014. – P. 197-202.
- Harry D. Moving Past the Keyword : Understanding Semantic Analysis. Electronic Resource / D. Harry. – September 15, 2015. – Режим доступа до ресурсу: <http://seocopywriting.com/beyond-keywords-understanding-semantic-analysis/?hvid=4JhfkN>
- Schneider N. Lexical Semantic Analysis in Natural Language Text. Language Technologies Institute / N. Schneider. School of Computer Science. – CarnegieMellon University, 2012. – 78 p.
- Weston J., Ratle F., and Collobert R. Deep learning via semi-supervised embedding. In Proceedings of ICML / J. Weston, F. Ratle, R. Collobert. – CarnegieMellon University, 2008. – P. 22.
- Wu D. and Fung P. Semantic roles for SMT : a hybrid two-pass model. In Proceedings of NAACL / D. Wu, P. Fung. – University of Pennsylvania, 2009. – 185 p.

УДК: 811.111;81'42

ЧАПЛІНСЬКА Т. А.

(Запорізький національний університет)

ОПИС ПЕЙЗАЖУ ЯК ЕЛЕМЕНТ ХРОНОТОПУ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ

У статті досліджено функціональну ознаку опису пейзажу як елементу хронотопу художнього тексту. Автор розглядає хронотоп як локально-темпоральну єдність. Також зазначено, що опис пейзажу є можливою та достатньою одиницею художнього твору з точки зору композиційно-мовленнєвої організації.

Ключові слова: пейзаж, художній текст, хронотоп.

Чаплинская Т. А. Описание пейзажа как элемент хронотопа художественного текста. В статье исследуется функциональный признак описания пейзажа как элемента хронотопа художественного текста. Автор рассматривает хронотоп как локально-темпоральное единство.

Также в статье указывается, что описание пейзажа является возможной и достаточной единицей художественного произведения с точки зрения композиционно-речевой организации.

Ключевые слова: пейзаж, художественный текст, хронотоп.

Chaplinskaya T. A. Landscape Description as an Element of a Literary Text. The functional characteristics of landscape description as an element of a literary text is researched in the article. The author examines chronotope as a local-temporal unity. Besides the author points out that landscape description is a part and parcel of a work of fiction from the viewpoint of composition-speech organization. The research is based on multi-functional character of landscape description and its basic feature – systematically conditioned text links between local and global plans for representation of a communicative situation. Landscape descriptions are characterized by such significant features as extralinguistic base, antropocentricity, interactivity, the distinct structural-logical scheme. Time and space in a literary text are often so interconnected that they are impossible to separate, therefore chronotope is considered to be a local-temporal unity. In literary chronotope space and time signs are united. Time signs are revealed in space and space is measured by time. This interaction and interconnection of time and space defines literary chronotope.

The world of a fiction work which is a creative reflection of the environment correlates not only with space-time peculiarities but, first of all, with the depiction of the real world pictures. Hence, landscape description may operate as an element of a literary text chronotope as landscape description serves as realization of time in space and depiction of a number of space images which emerge in our mind when we try to imagine the definite time.

Though the landscape has an accepted meaning of the static background for events, nevertheless landscape description may depict the dynamic processes in nature as well. The dynamic essence of landscape may show the time duration.

The time signs of landscape descriptions may be described as follows:

- winter, summer, autumn, spring;
- night, morning, day, evening;
- according to landscape peculiarities: mountain, forest, sea, etc.
- according to area: rural, urban.

The author illustrates the function of landscape description as an element of chronotope on the example of “The Forsyte Saga” by J. Galsworthy.

Key words: landscape, literary text, chronotope.

Опис пейзажу як один з найважливіших компонентів художнього твору, що забезпечує цілісне сприйняття художньої дійсності і бере участь в організації композиції твору, протягом багатьох років був і залишається предметом численних наукових досліджень. Описи пейзажів неодноразово привертала увагу дослідників у межах як мистецтвознавчого (О. І. Бенуа, Л. Г. Богемська та ін.), так і літературознавчого (А. Белий, М. Н. Епштейн, Ю. М. Левін, В. Ф. Саводник та ін.) напрямів наукового пошуку. Опис пейзажу був також і об'єктом поодиноких лінгвістичних розвідок, що здійснювалися під кутом зору з'ясування його місця та ролі у композиції художнього твору (Л. А. Абдушукурова, М. П. Брандес, В. А. Кухаренко, Д. С. Лихачов та ін.). Попри те, що лінгвістичні параметри текстів художніх творів в цілому та опису пейзажу зокрема неодноразово ставали об'єктом уваги науковців, функціональна ознака опису пейзажу як елементу хронотопу художнього тексту та взаємодія між описами пейзажу та художнім простором ще не були предметом спеціального дослідження. Цим і зумовлюється **актуальність** дослідження художнього тексту у взаємодії з середовищем.

При дослідженні того чи іншого художнього твору помічаємо, як багато уваги автор приділяє опису світу, який оточує героїв, природи, пейзажу. За допомогою пейзажів автор визначає місце та час подій. **Об'єкт** нашого аналізу – опис пейзажу як складник художнього тексту, репрезентований мовленнєвим жанром опису. **Мета** полягає в аналізі пейзажних описів як внутрішньотекстових утворень, що мають функцію елемента хронотопу в художньому тексті. Для даного дослідження були використані роботи М.М. Бахтіна, С. Бабушкіна та інших науковців. Також матеріалом дослідження стали текстові фрагменти з описів пейзажів, відібраних з романів циклу “The Forsyte Saga” Дж. Голсуорсі (початок 20 ст.), який, на нашу думку, демонструє динаміку розвитку тогочасного роману і, відповідно, англомовного художнього дискурсу.

Терміном «пейзаж», зазвичай, характеризують контури складного та багатоаспектного явища у художній творчості. Головним, що слід зазначити, є те, що опис пейзажу є можливою та достатньою одиницею художнього твору з точки зору композиційно-мовленнєвої організації. Опис пейзажу є одним із складників англомовного художнього дискурсу, який характеризується такими основними рисами, як:

- 1) екстралінгвістичне підґрунтя;
- 2) антропоцентричність;
- 3) інтерактивність;
- 4) чітка структурно-логічна схема;
- 5) системна зумовленість внутрішньотекстових зв'язків локального і глобального планів для репрезентації замкненої цілісної комунікативної ситуації.

Дослідження базується на гіпотезі про багатоаспектність функцій опису пейзажу та на основній цікавій для нас рисі опису пейзажу - системній зумовленості внутрішньотекстових зв'язків локального і глобального планів для репрезентації замкненої цілісної комунікативної ситуації, з якої, на нашу думку, витікає обумовленість зв'язка опису пейзажу з хронотопом і можливе ствердження про те, що опис пейзажу є елементом хронотопу художнього тексту.

Взагалі, термін хронотопу використовується у математичному природознавстві і був введений і обґрунтований на основі теорії відносності А.Ейнштейна. Для нас не важливий той спеціальний зміст, який він має в теорії відносності. У нашому дослідженні ми використовуємо поняття «хронотоп» як формально-змістовну категорію літератури. Під нею розуміється взаємний зв'язок часових та просторових відносин у літературі (дослівно – «часопростір») [Бахтин 1986, с. 355].

Час і простір у художньому тексті нерідко так взаємопов'язані, що їх неможливо розділити. Тому ми будемо розглядати хронотоп як локально-темпоральну єдність. У літературно-мистецькому хронотопі має місце злиття просторових і часових прикмет у осмисленому і конкретному цілому. Час тут згущується, ущільнюється, стає художньо-

зримим; простір же інтенсифікується, втягується в рух часу, сюжету, історії. Прикмети часу розкриваються в просторі, і простір осмислюється і вимірюється часом. Цим перетином рядів і злиттям прикмет характеризується художній хронотоп.

Хронотоп лежить в основі художніх образів твору, але і сам він є образом особливого типу, навіть праобразом, оскільки «наочно уявити собі такий чотиривимірний світ дійсно неможливо» [Бахтин 1986, с. 406]. Його своєрідність в тому, що сприймається хронотоп не безпосередньо, а асоціативно-інтуїтивно – в сукупності метафор і безпосередніх замальовок часопростору, що містяться у творі.

Не викликає сумніву образотворче значення хронотопів, бо сюжетні події в ньому конкретизуються, а час набуває чуттєво-наочного характеру. Світ художнього твору, який є художньо-образним відображенням оточуючого світу, співвідноситься не тільки з просторово-часовими закономірностями, а також, насамперед, з об'єктивними, тобто з зображенням картин реального світу. Дослідник С. Бабушкін, розглядаючи проблему: «Що пов'язує простір і час у мистецтві?», наводить слова Ж. Гюйо: «Спробуйте уявити собі час як такий? Ви досягнете цього лише тим, що уявите собі простір. Ви будете змушені розташувати послідовні явища в одну пряму лінію, вмістити одне явище в одній точці лінії, інше – в другій. Одне слово, для того, щоб уявити собі час, ви викличете ряд просторових образів» [Бабушкін 1984, с. 280].

Справді, можна згадати подію з точною вказівкою місця і часу, де вона відбулася, але щоб подія стала образом, потрібен хронотоп, що дає підґрунтя для його показу-зображення. Отже, хронотоп служить відправною точкою у розгортанні «сцен» в романі, тоді як інші, «пов'язуючі» події, що знаходяться далеко від нього, подаються у формі сухого інформування чи повідомлення. «Хронотоп як переважаюча матеріалізація часу в просторі є центром образотворчої конкретизації, втілення для всього роману. Всі абстрактні елементи роману – філософські і соціальні узагальнення, ідеї, аналізи причин і наслідків тяжіють до хронотопу, через нього наповнюються плоттю і кров'ю» [Бахтин 1979, с. 401].

Отже, з представленого вище, витікає ствердження, що опис пейзажу може слугувати елементом хронотопу художнього тексту, адже опис пейзажу уявляє з себе безпосередньо «матеріалізацію часу в просторі» та «зображення ряду просторових образів», що виникають в нас при намаганні уявити певний час. Тут слід також зазначити, що в літературно-художньому хронотопі має місце злиття просторових і часових примет в осмисленому і конкретному цілому. Як вище зазначено, час згущається, ущільнюється, стає художньо зримим і тим самим проявляється за допомогою опису пейзажу.

При розгляді пейзажу варто враховувати нерозривний зв'язок просторового і часового континуумів художньої дійсності. Час і простір в художньому тексті настільки взаємно пов'язані, що їх неможливо розділити [Бахтин 1974, с.133]. Цей зв'язок знаходить найбільш відверте вираження у пейзажі. Хоча простір у його художньому відображенні завжди тісно пов'язаний з часом, на відміну від останнього, він є більш самостійним. Провідною особливістю пейзажних описів, що виступають у межах функції активізації часового континуума, є їхній мінімальний обсяг. Це пов'язано з розгорненою системою англійських граматичних часів, що дозволяють зменшити кількість лексичних темпоральних маркерів. Вказівка на час дії зводиться до декількох слів: *“the summer came, breathless and sultry», чи «the morning, so fresh and cool, was delicious”*. Часто описи часу, що починаються темпоральним сигналом, відразу переходять в описи природи, місця дії, людини: *“Though it was October, the evening was warm, and the tables on the pavement were crowded”*. Відзначимо, що описи місця дії, інтер'єру, ландшафту нерідко складають відносно автономний фрагмент тексту, опис же часу – це завжди опис людини у часі. Пейзаж може виражати настрої героя, інтер'єр – його звички і смаки.

Простір і час як суттєві параметри природи відбиваються у циклічності природних процесів. Час наочний виступає тут у просторових, пластичних образах. Так, домінантою

зимового пейзажу виступає горизонтальність ліній, розташування предметів у горизонтальній площині, при цьому предмети зимового ландшафту здаються більш віддаленими. Простір зимового ландшафту малорухомий, стабільний у своїх обсягах і формах, позбавлений змін. У протилежність цьому в основі весняного пейзажу лежить ідея руху, постійної зміни. Ідея мінливості проявляється в описанні того, як накопичуються нові ознаки, як у картині переважають нестійкість та перехідність форм. Простір зимового ландшафту, що характеризується чіткою відмінністю між світлом та тінню, ясністю ліній і силуетів, можна порівняти з гравюрою, а образ весняного простору – з невизначеністю ознак і перехідністю кольорових тонів, з розмитістю ліній і об'ємів акварелі.

Поняття просторового континуума ширше за поняття пейзажу, навіть якщо воно включає і статичні, і динамічні картини природи. Хоча за пейзажем закріпилося значення статичного фону подій, що відбуваються, опис пейзажу може відображати і динамічні процеси, що відбуваються в природі. Пейзаж в динаміці може передати протяжність часу. За часовими ознаками описи пейзажу можна конкретизувати як:

- сезонні – зимові, літні, весняні, осінні;
- добові – нічні, ранкові, денні, вечірні;
- відповідно до специфіки ландшафту – гірські, лісові, морські, тощо;
- за характером місцевості (сільські, міські).

Таким чином, пейзаж має функцію елементу хронотопу, так як здатен передавати плинність часу, який є безпосередньо однією з сутностей хронотопу. Розглянемо це на прикладі: *“But from him, thus slumbering, his jealous Forsyte spirit traveled far, what they were doing down there, with those two young people... there in the copse – in the copse, where the **Spring** was running riot with the scent of sap and bursting buds, the song of birds innumerable, a carpet of bluebells and sweet growing things, and the sun caught like gold in the tops of the trees. ...his spirit was there stopping with them to look at the little furry corpse of a mole...”*

Тут проявляється антропоцентричний характер опису пейзажу. Читач відкриває для себе хід думок і почуттів персонажів через такого роду опису пейзажу та осягає закони як навколишнього природного простору (тут опис пейзажу і проявляє себе як елемент хронотопу), так і внутрішнього світу людини.

Зовсім не випадковою є майже повна відсутність опису картин природи у третій книзі *“A Modern Comedy”*. Подібне явище простежується і у романі *“Peregrine Pickle”* Т. Смоллетта (XVIII ст.). Якщо Т. Смоллетт цим проводить паралель з бездуховністю своїх героїв, то Дж. Голсуорсі підкреслює внутрішнє «заціпеніння», непорушність клану Форсайтів після їх життєвих поразок. Тут можна говорити про алегоричну функцію опису пейзажу у змалюванні мікро- та макрокосму, тобто людини й оточення, коли все ніби завмерло у стані очікування. Приклад:

“It was one of those grey late summer days, very still, when the few leaves that are left hang listless, waiting to be windswept. The puddled road smelled the rain; the rooks rose from the stubbles as if in surprise at the sound of horses' hoofs” [Galsworthy J. 1956, c. 123].

Події життя персонажів корелюють з природним оточенням у фрагменті: почуття смутку і туги трансформуються в об'єкти опису пейзажу, які загострюються емоційними епітетами (*grey, very still, few, listless, puddled*) разом з метафорами та порівняннями. Тут яскраво проявляється функція опису пейзажу як елементу хронотопу художнього тексту, бо у даному випадку опис пейзажу зумовлює часопростір тексту, несе певну характеристику життєвого часу та простору героїв.

У якості **висновку** зазначимо, що функціональне навантаження опису пейзажу в художньому тексті або ж дискурсі (на матеріалі англійської мови) зумовлене ідіоспецифікою художніх інтенцій, фантазії та майстерності автора, що дає змогу передати загальне і часткове, типове і нетипове, гармонію і дисгармонію в оточуючому просторі. Цілісність опису пейзажів в англійському художньому дискурсі постає у триєдиній системі «людина –

природа – час», що висуває на перше місце такі функції, як психологічна, локально-темпоральна та антропоцентрична. Виходячи з локально-темпоральної функції опису пейзажів у англійському художньому тексті, можна стверджувати, що опис пейзажу функціонує як елемент хронотопу, бо сама локально-темпоральна функція опису пейзажів містить у собі такі дві основні складові хронотопу, як час і простір.

Запропонована наукова розвідка визначає і деякі **перспективні напрями** подальших досліджень динаміки розвитку функціонального навантаження опису пейзажу під кутом зору сучасної лінгвокультурології та стилістики.

Література

- Бабушкин С.* Проблема художественного времени-пространства / С.Бабушкин // Пространство и время. – К. : Либідь, 1984. – 310 с.
- Бахтин М. М.* Время и пространство в романе / М.М.Бахтин // Вопр. Литературы. – 1974. - № 3. – С.133-179.
- Бахтин М. М.* Формы времени и хронотопа в романе. Очерки по исторической поэтике / М.М. Бахтин // Литературно-критические статьи. - М. : Искусство, 1986. – 390 с.
- Бахтин М. М.* Эстетика словесного творчества / Сост. С. Г. Бочаров; Текст подгот. Г. С. Бернштейн и Л. В. Дерюгина; Примеч. С. С. Аверинцева и С. Г. Бочарова. – М. : Искусство, 1979. – 424 с.
- Пейзаж как развивающаяся форма воплощения авторской концепции // Межвузовский сборник научных трудов. – М. : МОПИ, 1984. – 134 с.
- Galsworthy J.*The Forsyte Saga / J. Galsworthy. – М. : Изд-во иностр. литературы, 1956. – Vol. I. – 440 p.
- Galsworthy J.* The Forsyte Saga. / J. Galsworthyю – М. : Изд-во иностр. литературы, 1956. - Vol. III. – 290 p.

УДК 811.112.2'42:82-32

ЧЕРЕДНИЧЕНКО В. П.

(*Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського*)

САМООРГАНІЗАЦІЯ НІМЕЦЬКОМОВНОЇ НОВЕЛИ: СИНЕРГЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

У статті досліджено самоорганізацію німецькомовної новели у синергетичному аспекті. Обґрунтовується важливість дослідження тексту та дискурсу з позиції лінгвосинергетики, згідно з якою текст є системою, що складається з багатьох взаємодіючих підсистем та їх об'єктів. Досліджено синергетичні параметри німецькомовної новели. Висвітлено систему факторів, що беруть участь у процесі самоорганізації німецькомовної новели. Проаналізовано механізми самоорганізації та саморегуляції німецькомовної новели як типу тексту і дискурсу.

Ключові слова: аттрактор, дисипативність, емерджентність, ієрархічність, лінгвосинергетика, нелінійність, новела, репелер, самоорганізація, фрактальність.

Чередниченко В. П. Самоорганизация немецкоязычной новеллы: синергетический аспект. В статье проведено исследование самоорганизации немецкоязычной новеллы в синергетическом аспекте. Обосновывается важность исследования текста и дискурса с позиции лингвосинергетики, согласно которой текст является системой, которая состоит из многих взаимодействующих подсистем и их объектов. Исследованы синергетические параметры немецкоязычной новеллы. Высветлена система факторов, которые участвуют в процессе самоорганизации немецкоязычной новеллы. Проведен анализ механизмов самоорганизации и саморегуляции немецкоязычной новеллы как типа текста и дискурса.

Ключевые слова: аттрактор, дисипативность, емерджентность, иерархичность, лингвосинергетика, нелинейность, новелла, репеллер, самоорганизация, фрактальность.

Cherednychenko V. P. Self-organization of German-language Novel: Synergetic Aspect. The article deals with the self-organization of German-language novel in the synergetic aspect. The importance of studying text and discourse from a position of lingvosinergetika is explained, according to which the text is a system that consists of many interacting subsystems and their objects that have development potential and unexpected behavior. In the article German-language novel is investigated as a complex synergetic system. The interaction of different elements of this system are processes that lead to its self-organization. The synergistic parameters of the German-language novel are analyzed. A system of factors that are involved in the process of self-organization of German-language novel is adduced. According to the study, the factor of nonlinearity in the text of the novel presents the framework design, the factor hierarchy is formed by a system of composition of the text of the novel, the ability levels for modeling each other and the environment is manifested in the correlation of compositional-stylistic system of the text with a system of formal means, the actual text of the novel realizes the factors of openness and dissipativity, text reception Pointe makes possible the factor of spontaneity, lexical provision of the text of the novel influences the factor of emergentness, the ideological content and themes of the text determine the factor of fractal dimensions. The mechanisms of self-organization and self-regulation of the German novel as the type of text and discourse are analyzed. It is established, that the self-organization of the German-speaking discourse of the novel consists in the correlation of thematic, ideological, stylistic and formal elements of the text.

Key words: attractor, dissipatively, emergentist, hierarchy, linguistic synergy, nonlinearity, novel, repeller, self-organization, fractality.